

RAMON GASCH I ANDREU GONZÁLEZ

LA VENJANÇA
DELS
ALMOGÀVERS

LA GRAN NOVEL·LA DE LA COMPANYIA
CATALANA D'ORIENT

Columna

RAMON GASCH POU
I ANDREU GONZÁLEZ CASTRO

LA VENJANÇA
DELS
ALMOGÀVERS

La gran novel·la
de la Companyia Catalana
d'Orient

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

PRIMERA EDICIÓ: FEBRER DEL 2015

© RAMON GASCH POU I ANDREU GONZÁLEZ CASTRO, 2015

© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

CARRER PEDRO I PONS, 9-11, 11A PLANTA - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-1937-6

DIPÒSIT LEGAL: B. 3-2015

FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.

CARRER ARAGÓ, 390 - 08013 BARCELONA

IMPRÈS A: EGEDSA

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Índex

CONTEXT HISTÒRIC: ELS ALMOGÀVERS	13
LA TROBALLA	17
FENT MEMÒRIA.	23
Capítol I. De l'arribada a Constantinoble	27
Capítol II. De quan fra Roger, nostre cabdill i senyor, fou honorat com a megaduc de l'imperi	31
Capítol III. De com després de la desfilada nostre senyor fra Roger va fer-me cridar a mi, Marc Amorós, escuder, a la seva presència	35
Capítol IV. On s'explica com el nostre cabdill em va demanar per complaure un desig de l'emperador.	40
Capítol V. De com lluítem els almogàvers i de com el fet va donar gran complaença a fra Roger	44
Capítol VI. Del casament de don Roger amb nostra senyora Maria i el començament d'altres successos que ningú esperava ni desitjava	48

Capítol VII. On s'expliquen els fets de l'enfrontament que va acabar amb els genovesos que ens insultaren i que amenaçaren nostre cabdill fra Roger	54
Capítol VIII. De com l'emperador Andrònic va demanar al megaduc, nostre senyor, que aturés la matança dels genovesos i de com aquest el va complaure	59
Capítol IX. On explico com gràcies a la fortuna i a Déu Nostre Senyor vaig salvar una vida innocent de la ira dels meus propis companys	63
Capítol X. De com la divina Providència va voler que trobés Helena	68
LA GUERRA CONTRA ELS TURCS	71
Capítol XI. Que relata els fets de la nostra arribada al lloc anomenat cap de l'Artaqui	74
Capítol XII. Que parla de la batalla del riu Cízic, també coneguda com del cap de l'Artaqui	79
Capítol XIII. Dels aquarteraments de l'hivern, l'any del Senyor de 1303	83
Capítol XIV. On es demostra la generositat del megaduc, nostre senyor	88
Capítol XV. On es relata la revolta dels alans en allò que es va conèixer com el conflicte del molí	93
Capítol XVI. Els fets del lloc anomenat Germe, que jo vaig presenciar	99
Capítol XVII. De la conquesta de Filadèlfia	106
Capítol XVIII. De com fra Roger desconfia dels grecs	111

LA GRAN VICTÒRIA DEL TAURE	114
Capítol XIX. D'amics i enemics	116
Capítol XX. Els cent de Magnèsia.	126
Capítol XXI. De la victòria de Tira i la mort del cavaller Corberan d'Alet	137
Capítol XXII. De l'estada a Constantinoble al costat de la meva estimada	142
Capítol XXIII. Lluny de la guerra, lluny de la pau	150
Capítol XXIV. De com la traïció amagada sempre surt	162
Capítol XXV. De la notícia sobre la gran victòria del Taure	167
 LA TRAÏCIÓ BIZANTINA	 174
Capítol XXVI. Temps estranys	176
Capítol XXVII. De la retrobada amb els meus, a Gal·lípoli.	183
Capítol XXVIII. Parant l'orella	192
 MENTIDES IMPERIALS	 197
Capítol XXIX. Que parla d'Helena, la Grega	199
Capítol XXX. Mentides imperials	205
Capítol XXXI. De l'arribada del cavaller Berenguer d'Entença	212
Capítol XXXII. Neguits	217
Capítol XXXIII. Del cavaller Berenguer d'Entença	222
Capítol XXXIV. De megaduc a cèsar	232
 LA MASSACRE D'ADRIANÒPOLIS	 239
Capítol XXXV. Un viatge inesperat.	242
Capítol XXXVI. La massacre d'Adrianòpolis.	249

Capítol xxxvii. De la fugida a Gal·lípoli.	265
Capítol xxxviii. Un abans i un després	281
LA VENJANÇA CATALANA.	283
Capítol xxxix. De com ens quedàrem sols.	286
Capítol xl. De la tragèdia dels innocents	296
Capítol xli. De l'expedició de Berenguer d'Entença i altres fets	301
Capítol xlii. La matança de Rodosto	307
Capítol xliii. L'inici de la venjança	314
Capítol xliv. De la primera gran batalla de Gal·lípoli.	324
Capítol xlv. Un bon regal de noccs.	332
DE LA CONQUESTA DE LA TRÀCIA I L'EXTERMINI	
DELS ALANS	335
Capítol xlvi. La batalla d'Apros.	337
Capítol xlvii. De la tornada de Ferran Eiximenis d'Arenós	346
Capítol xlviii. Els fets de Rodosto.	360
Capítol xlix. De la batalla dels monts Hemus i l'extermini dels alans	366
LES DONES DE GAL·LÍPOLI	
Capítol l. D'advertències i amenaces	376
Capítol li. Les dones de Gal·lípoli	381
Capítol lii. Del final del cavaller Spinola	391
DELS CAVALLERS ENTENÇA I ROCAFORT	
Capítol liii. Guerrear sense aturador	399
Capítol liv. Tres caps i un sol cos	407
Capítol lv. Del retorn del cavaller Berenguer d'Entença	411

Capítol LVI. De l'arribada de l'infant Ferran de Mallorca	420
Capítol LVII. De l'èxode a Cristòpolis i el malaurat destí del cavaller Berenguer d'Entença	430
Capítol LVIII. De la separació de la Companyia	439
L'ÚLTIMA BATALLA	444
Capítol LIX. Per les terres de la Calcídica i el mont Athos	448
Capítol LX. De la caiguda de Bernat de Rocafort.	461
Capítol LXI. Dos anys de pelegrinatge	468
Capítol LXII. Cercant el nostre destí.	472
Capítol LXIII. Traïts de nou	477
Capítol LXIV. Almiros, la darrera carta	483
EPÍLEG	491
Capítol LXV. La carta.	492
Capítol LXVI. Adéu-siau, mestre.	495
EL DARRER FULL	500

Context històric: els almogàvers

Qui eren els almogàvers? «Almogàver» (*al-mogauar*) és una paraula àrab que vol dir «aquell que provoca aldarulls», referint-se a ràtzies, incursions ràpides o atacs per sorpresa. Actualment és el que es coneix com a combat de guerrilles. Hi ha altres versions que la relacionen amb *al-muğâwir*, que designa la persona que porta notícies o informació, ja que els almogàvers també actuaven com a experts espies o observadors de les línies enemigues, cosa que els va donar victòries incomputables.

La versió més creïble, però, és la que descriu els primers almogàvers com a pobladors de les violentes zones frontereres entre el món islàmic i el cristià, on els sarraïns acostumaven a fer incursions i arrasar les poblacions. Els ocupants d'aquests territoris situats al sud i sud-oest del regne d'Aragó es veien obligats a desplaçar-se una vegada i una altra per la proximitat i les accions de l'enemic i a cercar sovint refugi a les muntanyes. Alguns d'aquests pobladors, desesperats davant la pèrdua contínua de tot el que era seu, van començar a realitzar algunes batudes

nocturnes cap a les zones ocupades per l'islam, amb l'única intenció, en principi, d'aconseguir provisions i béns per poder sobreviure ells i llurs famílies, que sempre els acompanyaven.

Aquestes accions, cada cop més continuades i efectives, apareixen als ulls dels àrabs com a fets d'*al-mogauar*, és a dir, incursions, aldarulls i cops de mà. Així, aquests pobladors, convertits en nòmades, reben el qualificatiu d'«almogàvers». A mesura que els almogàvers van comprovar com eren capaços de lluitar en situació desigual, per sorpresa i amb una agilitat i una velocitat desconegudes en aquell temps, es convertiren en soldats professionals amb l'únic ofici de guerrear.

En una època en què la cavalleria era la força més poderosa dels exèrcits regulars, els almogàvers utilitzaven un model de combat del tot diferent: escollien sempre el terreny que més els convenia, atacaven de manera inesperada, lluitaven preferentment de nit o a trenc d'alba i, tot i que durant les seves campanyes també utilitzaven cavalleria, moltes vegades com a part dels exèrcits dels seus aliats, la infanteria era sempre la seva força més nombrosa, ja que tenia més mobilitat i capacitat de recórrer grans distàncies en un temps molt curt.

Tot i que tenien la seva pròpia organització, no se'ls podia considerar ben bé un exèrcit, sinó que formaven unitats avesades al tipus de lluita almogàver, i juntament amb altres forces diferents podien formar part d'exèrcits regulars o bé ser mercenaris. El seu estil de vida era molt dur, sense lloc fix on viure, movent-se permanentment d'un costat a un altre. Lluitaven mentre els nens i les dones miraven i també aprenien les formes de guerrear, i viatjaven tots plegats: homes, dones, ancians i nens.

Les petites agrupacions destinades a les accions curtes,

de deu o dotze homes, feien incursions d'un dia o dos i estaven dirigides per un almugatèn. En els combats més importants rebien les ordres d'un cap anomenat «adalil» i, aquest, dels seus cabdills. La infanteria anava armada només amb un coltell, una llança i dos dards, que eren unes llances curtes, d'un metre. Vestits amb una gonella o camisa curta, polaines i avarques de cuir, van adquirir de seguida fama de guerrers terribles: homes durs, frugals, molt àgils en la lluita i en ocasions tremendament cruels i sanguinaris.

La seva particular manera de lluitar els feia diferents de qualsevol altra tropa, i en els textos de les quatre cròniques (Jaume I, Pere III i els historiadors Desclot i Ramon Muntaner) apareixen com a tropes d'excepció. Actualment encara se'ls considera com una de les millors tropes d'infanteria de la història militar.

Els almogàvers van néixer de la violència de la frontera entre el món islàmic i el cristià i en el decurs de la seva història foren capaços de dominar i fins i tot atemorir durant gairebé un segle, en nom de diferents reis i emperadors, immensos territoris de la civilització occidental i oriental, des de Catalunya fins a la península d'Anatòlia, passant per Sicília i l'imperi Bizantí.

L'actitud despòtica d'alguns dels seus líders, accions sanguinàries amb els pobles ocupats, els conflictes interns, la manca de relleu generacional i sobretot el sedentarisme, al qual no estaven acostumats, van suposar el seu final.

La troballa

En Joan Celrach, professor emèrit de la càtedra d'història medieval de la Universitat Pompeu Fabra, es trobava d'allò més bé a la terrassa de la seva casa d'estiu. Els diaris, escampats arreu per sobre la taula de marbre, mig colgaven un got ple de te negre i glaçons, màxima concessió a la golafreria que es feia cada matí, després d'esmorzar.

Aquell principi de setembre del 2003 estava resultant especialment aclaparador i humit, encara que allò no era gens estrany en aquella part de la costa tarragonina. Feia un d'aquells dies en què cap ombra és capaç d'amagar la lluentor del sol, i l'aire tebi restava quiet i silenciós mentre la suor li lliscava sobre la pell.

Tota la família, grans i petits, havien anat com cada dia a gaudir de la finíssima i enganxosa sorra de la platja, de la caldosa aigua salada i de l'agradable companyia d'uns quants milers de cossos gairebé nus, coberts de tota mena d'ungüents relluents i olorosos. Ell tenia butlla permanent per estalviar-se aquell pelegrinatge quotidià. Odiava la platja i ni es recordava del munt d'anys que feia

des que s'havia apropiat per darrera vegada a la sorra amb un banyador posat.

Davant seu, sobre la taula, hi havia un paquet que feia tan sols uns minuts li havia lliurat el carter. Quan el seu amic, en Pere Llabric, cap d'obra d'una petita empresa constructora d'Eivissa, li va trucar per avisar-lo que li faria arribar quelcom molt important per correu certificat, la seva primera reacció fou d'escepticisme. Seria massa casualitat que, a les acaballes de la seva carrera acadèmica, més aviat grisa, una troballa el catapultés a la notorietat pública.

Es posà el got als llavis i deixà que un glop de te gelat li baixés per la gola assedegada. Amb molta cura començà a esquinçar els precintes de correus i les cintes adhesives, fins que el contingut va aparèixer als seus ulls. El primer que va agafar fou una targeta del seu amic, on li explicava els fets: enmig dels treballs de reforma d'una antiga casa pairal situada a dalt vila, prop del convent dels dominics, a la ciutat d'Eivissa, un dissabte al matí va anar tot sol a l'obra per prendre unes mides i una paret d'envà va cedir parcialment. Dins del forat que hi va quedar, advertí la presència d'un moble mig desfet pels corcs. Mogut per la curiositat, obrí un dels calaixos i a l'interior aparegué el contingut del paquet que li havia fet arribar. En Pere no deia res del fet que s'emportés allò sense el permís del propietari, ni que s'oblidés d'informar de la troballa al seu cap. Per a ell, aquests detalls eren foteses davant la cosa principal: enviar aquell possible tresor al seu amic historiador.

El que el professor Celrach tenia davant seu era un conjunt de documents, aparentment força antics, guardats amb molta cura dins d'una bossa i protegits amb tapes de cartró i llom de paper entelat. En un primer cop

d'ull, pel tipus d'embolcall i el paper utilitzat, va deduir que potser podia ser del segle XIV o XV. Dues betes lligaven les tapes l'una amb l'altra i, pel gruix, s'advertia que el conjunt del contingut era notable. Si els documents eren originals, sens dubte eren molt antics. I si es tractava d'una reproducció moderna o una imitació, qui l'havia fet era un mestre de les falsificacions.

Tragué del fons del paquet el conjunt de fulls, escrupolosament apilats dins de les seves tapes lligades, i se'ls va posar al davant. En intentar deslligar les betes, els fils se li van quedar a les mans. Llavors va treure la tapa i, en contemplar el primer paper, notà com l'adrenalina se li esvalotava i el cor li batejava amb força. El seu amic d'Eivissa sempre havia estat una mica eixelebrat i segurament per això havia acabat com a cap d'obra, però no estava tan equivocacat quan l'havia avisat que allò que li trametia feia fila de ser especial.

Tot i el deteriorament dels materials, el va sobtar la claredat de la lletra, molt precisa, ben arrencgerada i poc difuminada, la qual cosa no deixava de ser curiosa tenint en compte que la zona de dalt vila a Eivissa és a tocar del mar.

Va agafar amb molta cura el primer full, el va situar més a prop seu i, amb delicadesa, s'ajustà les ulleres i començà a llegir:

ESCRITS

De

Marc Amorós

*Almogàver i escuder dels principals del nostre mestre
i cabdill Senyor Ramon Muntaner, que Déu
tingui a la seva glòria.*

A la meua casa d'Eivissa l'any del Senyor de

MCCCXLV

Encara no havia acabat de llegir aquell primer full quan ja estava dret i, oblidant-se del te, dels diaris i de la cadira de vímet, tornà a posar el paper al seu lloc com si tingués a les mans el mateix Sant Grial. Llavors agafà tot el paquet i pujà escales amunt cap al seu estudi. Com cada una de les poques vegades que havia estat davant d'alguna troballa especial, el seu instint li deia a crits que allò valia molt la pena.

De camí cap dalt, agafà un paper adhesiu i hi gargotejà una nota apressada que va deixar penjada a la porta de la cuina: «Sóc a dalt. Porteu-m'hi queviures». Allò volia dir que durant un període indeterminat desapareixeria d'aquest món per endinsar-se en algun altre de molt més remot. La seva família ja tenia experiència en aquells viatges a través del temps.